

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№6(5)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 548 sahifa,
16-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Tinglovchilarga axloqiy-estetik tarbiya berishda notiqlik madaniyatini shakllantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari	10
<i>Fazliddin Abdunabiyevich Abdurazaqov</i>	
Professor-o'qituvchilarning ilmiy-pedagogik salohiyatini xalqaro mezonlar asosida rivojlantirish yo'llari	15
<i>Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li</i>	
Orfografik kompetensiyaning mohiyati va boshlang'ich sinflarda shakllanish bosqichlari	21
<i>Abduvaliyeva Nodira Alisherovna, Mo'minjonova Gulnoraxon Abdupatto qizi</i>	
Tabiiy fanlarni o'qitishda uch o'lchamli vizualizatsiyalarning boshlang'ich ta'limdagi ahamiyati	25
<i>Nabijonova Feruza Valijon qizi</i>	
Loyiha texnologiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy tashabbuskorlikni rivojlantirish mazmuni	28
<i>O'rinova Nilufar Muxammadovna</i>	
Sinfdan tashqari o'qish darslarida badiiy asar bilan ishlashning kompetensiyaviy yondashuv asosidagi metodikasi	32
<i>Qilichova Billura Yorqinxuja qizi, Homidov H. K.</i>	
Kasbiy-kommunikativ madaniyat fenomenining pedagogik talqini va rivojlanish tendensiyalari	37
<i>Tashpulatova Nodira Olimjon qizi</i>	
Tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv	41
<i>Umbarova Nasiba Xolboy qizi</i>	
Xorijiy tillarni o'rganishda shaxs nutqining shakllanishida psixolingvistikaning ahamiyati	44
<i>Ahmedov Shavkat Asadilloevich, Ataboev Navruz Ilhombek o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matnni tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi (PIRLS dasturi misolida)	47
<i>Abduraxmanova Charos Burxanovna</i>	
Lesson Planning in English Language Teaching at Technical Universities	51
<i>Aitbaeva Nursuliu Tairbekovna</i>	
Lingvistik intellekt asosida individual o'qitish yondashuvining samaradorligi	55
<i>Allanazarova Sadoqat Azimovna</i>	
Xorij tadqiqotlarida zamonaviy oila transformatsiyasida farzandlar taraqqiyotining ijtimoiy-psixologik asoslari	59
<i>Bo'riyeva Mahbuba Shavkatovna</i>	
Теоретико-методологические подходы к изучению эмоциональных концептов в литературе: (на материале английских и немецких фразеологизмов)	63
<i>Сайёра Улашевна Тагаева, Азиза Анкаевна Уразкулова</i>	
The Importance of Forming a Schedule for High School Students	67
<i>D. T. Atabayeva, X. I. Abduraymova</i>	
Milliy cholg'u ansambllari orqali o'quvchilar musiqiy dunyoqarashini shakllantirish	70
<i>Dadamirzayeva Gulshanoy To'lanjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiyaga yondashuvning texnologik xususiyatlari ...	75
<i>Jumanov Sherzod Saloyevich</i>	
Adabiyot darsliklari uchun yangi o'zbek adabiyoti namunalarini saralashning ilmiy-metodik asoslari	78
<i>Musaboyeva Zulfira Iqboljon qizi</i>	
Maktab geometriyasida ko'pyoqlilar mavzusini o'rganishning innovatsion usullari	83
<i>Pirlepesov Umrbek Baxtiyor o'g'li</i>	
Generativ AI vositalarining mustaqil ta'lim jarayonidagi didaktik funksiyalari	86
<i>Qahramonova Xumora Qahramonovna</i>	
O'quvchi-sportchilar uchun individual mashg'ulot yuklamalarini avtomatik rejalashtirish va optimallashtirish imkoniyatini yaratish ahamiyati	91
<i>Qosimov Faxriddin Jo'raqulovich</i>	

Когнитивный диссонанс как социально-психологический феномен в контексте высшего образования: теоретический анализ	95
Мансурова Гульмира Рафазловна	
Регуляторный произвол или необходимый порядок? Влияние новых регуляторных механизмов на свободу расследовательской журналистики	101
Рауфова Озода	
Qizlar tarbiyasida mahalla–oila–maktab hamkorligi mexanizmlari	105
Choriyeva Dildora Ismat qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini individuallashtirishning samaradorligi: kompetensiyaviy yondashuv asosida	109
Tangriyev Abdulkarim Tovashevich	
O'qish savodxonligi darslarida matn bilan ishlash orqali o'quvchilarda muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirish texnologiyasi.....	114
Boymurodova Nodirabegim Bahodir qizi	
Raqamli transformatsiya sharoitida STEAM ta'limi orqali talabalarda tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish	120
Kozimova Mehriniso Akbarali qizi	
Oliy ta'limda kvest texnologiyasi yordamida fizika fanining murakkab tushunchalarini o'zlashtirish samaradorligini oshirish metodikasi.....	125
O'rinboyeva Kumushoy Sultonbek qizi	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish texnologiyalari va ularning amaliy qo'llanilishi	129
Sharipov Nodir Botir o'g'li	
Management of Medical Emergencies in Outpatient Dental Clinics.....	133
Adurazzoqov Kamoliddin, Umarov Maruf, Buzrukhoda Javohir	
Psixologik farovonlikning asosiy komponentlari, ta'sir qiluvchi omillar va zamonaviy baholash usullari	138
Aliyev Samariddin Murotali o'g'li	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	142
Boymurodova Sadoqat Istam qizi	
O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi.....	146
Gadoymurodova Kamola Sunnatullojeva	
Oilada bola tarbiyasining ahamiyati va uning shaxs kamolotiga ta'siri	151
Galdiyeva Mehribon Durdiyevna, Oilimova Mushtariy Xaydarali qizi	
Art-pedagogika vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida estetik dunyoqarashni shakllantirishning pedagogik ahamiyati	154
Gulboyev Akbar Tuxtyayevich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tadbirlar orqali vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish	158
Homidov Husniddin Kupaysinovich, Yusupova Gulzor Yunusjon qizi, Norbekova Sevinch Musurmon qizi	
Bone-Grafting Materials in Oral Surgery: Classification, Biological Properties, and Clinical Application	161
Jumaqulova Mashhura Alishevovna, Buzrukhoda Javohir Davronovich	
Mediatsiya va o'qib tushunish kompetensiyasi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik	166
Karimova Dilyoraxon Raximjon qizi	
Using STEM Technologies to Foster Rational Thinking in the Dentistry	169
Khonimqulov Javlon, Burkhonova Zarafuz	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini montessori metodikasi vositasida til o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish usullari modeli.....	173
Mahbuba Yusupova Rustam qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni integrativ yondashuv asosida shakllantirish metodikasining samaradorligi.....	177
Nasimova N. Q.	
Analysis of Scanning Techniques Used in Orthodontic Dentistry	182
Nasrullayev Javlonbek Ta'atonovich, Rahimberdiyev Rustam Abdunosirovich	
Zamonaviylik - ta'lim konsepsiyasida asosiy mezon sifatida	187
Ochilova Gulnoza Odilovna	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	O'qish savodxonligi darslarida xalq og'zaki ijodidan foydalanish metodikasi 191 Qahhorova Sojida Bahodir qizi, Zokirov Javoxir G'aybullo o'g'li
	Diqqat va xotira jarayonlarida raqamli texnologiyalarning roli 196 Salomova Nargiza Sattorovna
	Talabalarda kasbiy refleksiya rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillarning empirik tahlili..... 200 Shukurova Nargiza Ikramovna
	Gimnastikachi qizlarda egiluvchanlik jismoniy sifatini rivojlantirish jarayonida shikastlanishlarning oldini olish 205 Sultanova Musharafxon Xudoyqul qizi
	Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ekologik bilimlarni raqamli texnologiyalar yordamida rivojlantirish... 210 Sayfetdinova Dildora Ikramitdinovna
	Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari, imkoniyatlari va yo'nalishlari 216 Uralova Nurxon Maxadovna
	Naqshbandiya qadriyatlarini bo'lg'usi o'qituvchi shaxsini shakllantirishdagi o'rni..... 220 Xalmuxamedova Maxbuba Aslanovna
	Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-metodik asoslari 223 Xo'jamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Sanaqulova Sevinch Baxtiyor qizi
	Developing Logical Thinking via the Use of STEM Technology 226 Yarmuhammedov Nabijon Navruzovich, Burkhonova Zarafuz
	Jismoniy tarbiya darslarida innovatsion metodlardan foydalanishning ahamiyati 229 Yo'ldoshboyeva Zulfiya Ravshan qizi, Jumayev Abdilxakim Turdiyevich
	Значение предмета физического воспитания и спортивной метрологии в физическом воспитании молодежи 233 Маматкулов Равшанжон Солижонович
	Аксиологические аспекты диалога культур в романе Сухбата Афлатуни "Рай Земной" 237 Чернова Татьяна Алексеевна, Худойназаров Сардорбек
	Maktab boshqaruvida ilmiy asoslangan yondashuvlarni joriy etishning pedagogik shart-sharoitlari..... 240 Akbutayeva Gulasal Uzoq qizi
	Features of Verbal and Non-Verbal Communication in Teaching Foreign Languages in Higher Education Institutions 248 Gulnoza Aslamovna Azimkulova
	Chaenomeles Japonica (Thunb.) Lindl. Ex Spach mevalaridan ajratib olingan polifenol va pektin komplekslarining ichak mikrobiotasi, oksidlovchi stress va immun javobga ta'sirini molekulyar-biologik usullar asosida tadqiq etish 251 Ergasheva Nigora G'ayratovna
	Contemporary Linguodidactic Trends in Teaching English in Higher Education 259 Khudoyarova Ziyoda Maratovna
	Yuqori sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning muammo va imkoniyatlari..... 264 Layloxon Xabibullayeva Tursunali qizi
	Raqamli sport pedagogikasi va bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish omillari..... 269 Matvapayev Azizbek Gaibnazar o'g'li
	Sun'iy intellektga qaramlik: raqamli addiksiya evolyutsiyasining yangi bosqichi 273 Mo'minxo'jayeva Zuhra Alimjon qizi
	Linguo-Cognitive Modeling of The Relationship Between Life and Death In Literary Texts: a Comparative Analysis (Based on 20 th -Century English and Karakalpak Works)..... 279 Najimova Perizad Arslanbay qizi
	Talabalar intellektual qobiliyatini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari 283 Shodiyeva Charos Ravshan qizi
	Ta'limiy o'yinlar vositasida ko'zi ojiz bolalar nutqidagi kamchiliklarni korreksiyalashga qaratilgan mashg'ulotlarining asosiy bosqichlari 286 Xaytova Farida Kuchkarovna

Raqamli va an'anaviy o'qish: qiyosiy tahlil.....	292
<i>Mashrapova Sevara Xabibovna</i>	
Mustahkam oila qadriyatlari va ularning zamonaviy jamiyat rivojiga ta'siri.....	296
<i>Soyibova Bonu O'tkir qizi</i>	
Sog'lom turmush tarzini shakllantirishning pedagogik mohiyati	301
<i>Xoliqov Farxod Karomatillo o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalar: sun'iy intellekt vositalaridan oqilona foydalanish metodikasi...	305
<i>Aminov Shavkatjon Sobir o'g'li, Abdusattarova Muhlisaxon Foziljon qizi, Berdiyaroova Jasmena Sherzodjon qizi</i>	
Boshlang'ich tayyorgarlik bosqichidagi dzyudochilarda koordinatsion qobiliyatlarni shakllantirishning samarali vositalari	311
<i>Jumanova Iroda Shokirjon qizi</i>	
Mediatsiya va o'qib tushunish kompEtensiyasi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik.....	315
<i>Karimova Dilyoraxon Raximjon qizi</i>	
Xorijiy tillarda yozma ish turlarini o'rganishning o'ziga xos jihatlari	319
<i>Omonova Sarvinov</i>	
Can Duolingo Reduce Speaking Anxiety: A Literature-Based Analysis	322
<i>Qodirqulova Ra'no</i>	
Kommunikativ yondashuv asosida o'quvchilarning chet tilida muloqot qilish ko'nikmalarini takomillashtirish	326
<i>Sa'dullayeva Shahzoda Nuriddin qizi</i>	
Zamonaviy psixologning kasbiy kompetensiyasi: krizisli vaziyatlarda ishlash texnologiyalari.....	330
<i>Shirinov Otabek Tualovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari, imkoniyatlari va yo'nalishlari	333
<i>Uralova Nurxon Maxadovna</i>	
Иммерсивные технологии в обучении русскому языку как иностранному: современные подходы и перспективы	337
<i>Абдусаламова Адиба Каримджановна</i>	
Инновационная методика интенсивного обучения студентов филологического направления русскому языку в сопоставлении с узбекским языком	340
<i>Касимов А. Б.</i>	
Basketbolchilarning jamoaviy texnik harakatlarini takomillashtirish.....	344
<i>Mirzayev Xusniddin Abdusattor o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinflarda zamonaviy o'qitish usullari.....	348
<i>Alimjanova Matlyuba Yunusovna</i>	
Socio-Psychological Mechanisms of Child Protection From Violence: International Experience and the Practice of Uzbekistan.....	351
<i>Ganiev Maksudjon Najim ugli</i>	
Malaka oshirish jarayonida maktab o'qituvchilarining metodik kompetentligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	357
<i>Gafforova Sarvinov Asrorovna</i>	
Chap qo'li yetakchi o'quvchilarni o'qitishda neyropedagogik yondashuvning pedagogik mohiyati va asosiy tushunchalari	361
<i>Rashidov Abduaziz Abduvali o'g'li</i>	
XIX asr oxiri – XX asr boshlarida jadidchilik harakatining Qashqadaryoga kirib kelishi va uning ta'lim tizimiga oid tarixiy-pedagogik ildizlari	369
<i>Sulaymonova Nilufar O'tkir qizi</i>	
Снижение коммуникативной тревожности студентов-филологов средствами театральных упражнений в обучении немецкому языку	372
<i>Галиуллов Марат Анварович</i>	
Педагогические условия совершенствования дидактических моделей обучения студентов в цифровой образовательной среде	376
<i>Рахматова Нигина Исломовна</i>	

O'smirlarda internet tobeligi namoyon bo'lishining shaxs xususiyatlariga ta'siri.....	380
<i>Djuxonova Noxida Xayotjonovna</i>	
Tarix darslarida "Educaplay" interaktiv o'yinlaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari.....	384
<i>Eshankulova Ma'mura Davlatovna</i>	
Yangi O'zbekistonda nogironligi bo'lgan shaxslarning ijtimoiy faolligini ta'minlash: falsafiy tahlil va milliy dastur istiqbollari	388
<i>Jurayeva Mushtariy Muxaydinovna</i>	
"Neyropsycore / Bo'g'irsoq" kompyuterlashtirilgan dasturi asosida 6-9 yoshli bolalarda eshituv-so'z-mantiqiy xotirani rivojlantirish samaradorligi.....	392
<i>Mirzajonova Eleonora Topvoldiyevna</i>	
Texnika oliy ta'limida o'qitishning metodologiyasi: zamonaviy yondashuvlar va samarali pedagogik texnologiyalar	395
<i>Numonjonov Shoxzodbek Dilshodjon o'g'li</i>	
Raqamli ta'limda fizika o'qitish metodikasini takomillashtirish modeli	401
<i>Sh. A. Saidova, J. J. Kamolov</i>	
Tanqidiy fikrlash ko'nikmalarining yozuv kompetensiyasini shakllantirishdagi o'rni.....	410
<i>Jo'rayeva Zuhra Kamoliddin qizi</i>	
Integrativ o'qitish samaradorligini oshirishning pedagogik shart-sharoitlari mazmuni.....	414
<i>Kamol U. Mirzayeva</i>	
Oliy ta'lim tizimida dasturiy-konseptual modellashtirishning epistemologik va metodologik asoslari	419
<i>Muydinjonov Ziyodjon Rafiqjon o'g'li</i>	
Imom G'azzoliyning farzand tarbiyasiga oid qarashlarini zamonaviy pedagogikaga joriy etish shart-sharoitlari.....	423
<i>Nabiyeva Aziza Komil qizi</i>	
Parsial o'quv dasturlarining pedagogik mazmuni, tuzilishi va boshlang'ich ta'lim metodikasidagi nazariy asoslari	429
<i>Saydillayeva Mehrnaz Bahodir qizi</i>	
FabLab va MakerSpace texnologiyalari asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida texnik ijodkorlikni shakllantirish metodikasi	434
<i>Xudaykulova Saida Zakirovna</i>	
The Role of Qualified Teachers in Students' Career Choices.....	441
<i>Karimov Dostonjon Karimovich</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida zoologiya fanini mediatexnologiyalardan foydalanib o'qitish shart-sharoitlari	446
<i>Kalandarova Dilnoza Samandarovna</i>	
Koxlear implantatsiyadan keyingi bolalarni oila muhitida eshituv-bilish rehabilitatsiyalash strategiyalari va ularning samaradorligi	451
<i>Amatjanova Moxinur</i>	
Fanlararo yondashuv asosida ta'lim jarayonida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni tarbiyalash metodikasi	455
<i>Anorboyev Bekmurod Dilmurod o'g'li</i>	
Koxlear implantli bolalarni inklyuziv ta'limga moslashtirishning pedagogik shart-sharoitlari	459
<i>Atamirzayeva Zebunniso Baxtiyor qizi</i>	
Globallashuv va raqamli jamiyat sharoitida umummadaniy kompetentlik tushunchasining transformatsiyasi	464
<i>Baydjanova Dinora Karimovna</i>	
Akmeologik yondashuv asosida pedagoglarning kasbiy intellektual salohiyatini rivojlantirish	469
<i>Boltayeva Qambar Abdullayevna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning konseptual asoslari	474
<i>Egamberdiyev Oyatillox Alisher o'g'li</i>	
Global ta'lim makonida raqamli kompetentlikni rivojlantirish: zamonaviy muammolar va innovatsion yechimlar	478
<i>Fazilova Zumrad Axmadovna</i>	
Immunitet tizimining yaxshi rivojlanishida jismoniy mashqlarning o'rni va ahamiyati	481
<i>Jurayev Bobomurod Ramazonali o'g'li</i>	

Project-Based Learning in Professional Education	485
<i>Mukhtarova Nozima Kuchkarovna</i>	
Yuqori sinf o'quvchilarida axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	488
<i>Muxammadiyev Baxtiyor Jurayevich</i>	
Texnika oliy ta'limida o'qitishning metodologiyasi: zamonaviy yondashuvlar va samarali pedagogik texnologiyalar	493
<i>Numonjonov Shoxzodbek Dilshodjon o'g'li</i>	
Boshqa sohalardagilarga ingliz tilini o'rgatishda innovatsion texnologiyalar	499
<i>Sardorova Mashxura Maxsudbekovna</i>	
Loyihaviy ta'lim texnologiyasining o'quvchilar mustaqil o'quv-izlanish faoliyatini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari	502
<i>Suyunova Marjona Xudoyshukur qizi</i>	
Individual Diagnosis of Genre and Spelling Errors in Mother Tongue Lessons Through AI Programs.....	506
<i>Tukhtayeva Muqaddas Olimovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirishning nazariy va konseptual asoslari	510
<i>Xolmatov Oybek Orifovich</i>	
The Role of a Rubric in Assessing the English Skills of Learners with Visual Impairments	514
<i>Sharipova Yoqut Qudratillayevna</i>	
Сущность, структура и содержание конфликтологической компетентности как компонента профессиональной культуры будущего педагога	518
<i>Мирзабдуллаева Дилхумор Эркиновна</i>	
Мнемотехника как средство формирования устной речи детей дошкольного возраста на занятиях английского языка	523
<i>Исроилова Шохсанам Учкунчон кызы, Мирзатова Гульшода Худойбердиевна</i>	
Социоэкономические факторы, влияющие на состояние психологического здоровья личности	529
<i>Собиров Абдулазиз Абдурозикович</i>	
Maktabgacha ta'lim jarayonida kriptologik yondashuv vositasida ijodiy intellektni shakllantirish texnologiyasi	533
<i>Munisa Topilova Miravzalovna</i>	
Проектирование интеллектуальных систем управления и разработка их программного обеспечения	536
<i>Холматов Камолиддин Икромиддинович</i>	
Metacognitive Approaches in Error Correction: Methods and Pedagogical Technologies for Developing Metacognitive Competence in Future German Language Teachers	539
<i>Khasanova Ozodakhon Kurvonali kizi</i>	
Informatikaning nazariy asoslari fanining mazmuni va unga qo'yilgan me'yoriy-huquqiy talablar.....	544
<i>Shirinov Feruzjon Shuxratovich, Yuldasheva Gulsanam Odiljon qizi</i>	

KOXLEAR IMPLANTLI BOLALARNI INKLYUZIV TA'LIMG MOSLASHTIRISHNING PEDAGOGIK SHART- SHAROITLARI

Atamirzayeva Zebunniso Baxtiyor qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
 Pedagogika fakulteti, Maxsus pedagogika kafedrası
 Logopediya yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Taqrizchi: K. E. Buriyeva

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Pedagogika fakulteti pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD

Annotatsiya: Mazkur maqolada koxlear implantli bolalarni inklyuziv ta'lim muhitiga moslashtirishning pedagogik shart-sharoitlari hamda ushbu jarayonning psixologik-pedagogik xususiyatlari tahlil qilingan. So'nggi yillarda eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ijtimoiy integratsiyasini ta'minlash, ularning sifatlari ta'lim olish huquqini ro'yobga chiqarish va inklyuziv ta'lim tizimiga muvaffaqiyatli moslashuvini qo'llab-quvvatlash dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Tadqiqotda koxlear implantli bolalarning psixofiziologik rivojlanish xususiyatlari, kommunikativ kompetentligining shakllanish jarayoni, ta'lim muassasasiga moslashuv omillari hamda inklyuziv ta'lim samaradorligini ta'minlovchi pedagogik shart-sharoitlar o'rganildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy manbalarni nazariy tahlil qilish, qiyosiy tahlil, kuzatish, suhbat va pedagogik monitoring metodlaridan foydalanildi.

Natijalar koxlear implantli bolalarni inklyuziv ta'limga muvaffaqiyatli moslashtirishda pedagog, psixolog, logoped va ot-onalar hamkorligi, individual ta'lim yo'nalishlari, kommunikativ rivojlantirish dasturlari hamda qulay psixologik muhit muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi. Shuningdek, inklyuziv ta'lim muhitida tashkil etilgan kompleks pedagogik qo'llab-quvvatlash bolalarning akademik muvaffaqiyati, ijtimoiy faolligi va shaxslararo munosabatlarga moslashuv darajasini sezilarli darajada oshirishi aniqlandi. Tadqiqot natijalari koxlear implantli bolalar bilan ishlashning pedagogik texnologiyalarini takomillashtirish hamda inklyuziv ta'lim amaliyotini rivojlantirish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: koxlear implant, inklyuziv ta'lim, eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar, pedagogik shart-sharoitlar, ijtimoiy moslashuv, kommunikativ kompetentlik, maxsus pedagogika, inkluziya, logopedik yordam, psixologik qo'llab-quvvatlash, ta'lim integratsiyasi, reabilitatsiya.

Abstract: This article examines the pedagogical conditions for adapting children with cochlear implants to an inclusive educational environment and analyzes the psychological and pedagogical characteristics of this process. In recent years, ensuring the social integration of children with hearing impairments, guaranteeing their right to quality education, and supporting their successful adaptation to inclusive education systems have become significant scientific and practical priorities.

The study investigates the psychophysiological characteristics of children with cochlear implants, the development of communicative competence, factors influencing adaptation to educational institutions, and the pedagogical conditions that ensure the effectiveness of inclusive education. The research employed theoretical analysis of scientific literature, comparative analysis, observation, interviews, and pedagogical monitoring methods.

The findings demonstrate that effective cooperation among teachers, psychologists, speech therapists, and parents, along with individualized educational pathways, communicative development programs, and a supportive psychological environment, plays a crucial role in the successful adaptation of children with cochlear implants to inclusive education.

Furthermore, comprehensive pedagogical support provided within an inclusive educational environment significantly enhances children's academic achievement, social activity, and adaptation to interpersonal relationships. The results of the study provide a scientific basis for improving pedagogical technologies for working with children with cochlear implants and for further developing inclusive educational practices.

Key words: cochlear implant, inclusive education, children with hearing impairments, pedagogical conditions, social adaptation, communicative competence, special education, inclusion, speech therapy support, psychological support, educational integration, rehabilitation.

Аннотация: В данной статье проанализированы педагогические условия адаптации детей с кохлеарными имплантами к инклюзивной образовательной среде, а также психолого-педагогические особенности данного процесса. В последние годы обеспечение социальной интеграции детей с нарушениями слуха, реализация их права на качественное образование и поддержка успешной адаптации к системе инклюзивного образования рассматриваются как одни из наиболее актуальных научно-практических задач.

В исследовании изучены психофизиологические особенности развития детей с кохлеарными имплантами, процесс формирования коммуникативной компетентности, факторы адаптации к образовательному учреждению, а также педагогические условия, обеспечивающие эффективность инклюзивного образования. В ходе исследования использовались методы теоретического анализа научных источников, сравнительного анализа, наблюдения, беседы и педагогического мониторинга

Полученные результаты показали, что сотрудничество педагога, психолога, логопеда и родителей, индивидуальные образовательные маршруты, программы развития коммуникативных навыков и благоприятная психологическая среда играют важную роль в успешной адаптации детей с кохлеарными имплантами к инклюзивному образованию.

Установлено также, что комплексная педагогическая поддержка, организованная в условиях инклюзивного образовательного пространства, способствует значительному повышению уровня академической успешности, социальной активности и адаптации детей к межличностным отношениям. Результаты исследования служат научной основой для совершенствования педагогических технологий работы с детьми с кохлеарными имплантами и дальнейшего развития практики инклюзивного образования.

Ключевые слова: кохлеарный имплант, инклюзивное образование, дети с нарушением слуха, педагогические условия, социальная адаптация, коммуникативная компетентность, специальная педагогика, инклюзия, логопедическая помощь, психологическая поддержка, образовательная интеграция, реабилитация.

KIRISH

Jahon ta'lim tizimida inklyuziv ta'lim konsepsiyasining rivojlanishi alohida ta'lim ehtiyojariga ega bo'lgan bolalarning sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlashga qaratilgan muhim ijtimoiy-pedagogik yo'nalishlardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda nogironligi bo'lgan va rivojlanishida turli cheklavlarga ega bo'lgan bolalarni umumta'lim muassasalari tizimiga integratsiyalash masalasi xalqaro miqyosda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, eshitishida nuqsongi bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvi va ta'lim jarayonida faol ishtirokini ta'minlash pedagogika, psixologiya va maxsus ta'lim sohasidagi muhim ilmiy-amaliy muammolardan biri hisoblanadi.

Tibbiyot va audiologiya sohasidagi zamonaviy yutuqlar natijasida koхlear implantatsiya eshitishida chuqur nuqsongi bo'lgan bolalarning eshitish imkoniyatlarini tiklashning samarali usullaridan biri sifatida keng qo'llanilmoqda. Koхlear implant bolaga tovushlarni qabul qilish imkoniyatini yaratadi, biroq implantatsiyaning o'zi bolaning to'liq ijtimoiylashuvi va ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli integratsiyasini kafolatlamaydi. Implantatsiyadan keyingi pedagogik, psixologik va logopedik reabilitatsiya jarayonlari bolaning nutqiy rivojlanishi, kommunikativ kompetentligining shakllanishi va inklyuziv muhitga moslashuvida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Kохlear implantli bolalar umumta'lim maktabiga qabul qilinganda bir qator qiyinchiliklarga duch keladilar. Jumladan, nutqni idrok etishdagi individual farqlar, tengdoshlari bilan muloqot o'rnashidagi murakkabliklar, akademik yuklamalarga moslashish va psixologik moslashuv bilan bog'liq muammolar kuzatilishi mumkin. Ushbu holat inklyuziv ta'lim muhitida koхlear implantli bolalarni qo'llab-quvvatlashning ilmiy asoslangan pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqishni talab etadi.

Mavjud ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, koхlear implantatsiyaning tibbiy va logopedik jihatlari keng o'rganilgan bo'lsa-da, inklyuziv ta'lim sharoitida koхlear implantli bolalarni muvaffaqiyatli moslashtirishning pedagogik shart-sharoitlari yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Ayniqsa, pedagog, psixolog, logoped va ota-onalar hamkorligiga asoslangan kompleks qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining samaradorligi bo'yicha ilmiy izlanishlar dolzarb bo'lib qolmoqda. Mazkur tadqiqotning maqsadi koхlear implantli bolalarni inklyuziv ta'lim muhitiga moslashtirishning pedagogik shart-sharoitlarini nazariy jihatdan asoslash hamda ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligini belgilovchi omillarni aniqlashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kохlear implantli bolalarni inklyuziv ta'limga moslashtirish muammosi maxsus pedagogika, surdopedagogika, rivojlanish psixologiyasi va inklyuziv ta'lim nazariyasi kesishmasida shakllangan kompleks ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu muammoni tadqiq etishda eshitish faoliyati, nutq rivojlanishi, kommunikativ kompetentlik va ijtimoiy moslashuv nazariyalari muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Eshitishida nuqsongi bo'lgan bolalar rivojlanishini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlar L.S. Vigotskiy ^[1], R.M. Boskis ^[2], T.A. Vlasova ^[3], F.F. Rau ^[4] va boshqa olimlarning ilmiy ishlari bilan bog'liq. Ularning tadqiqot-

larida eshitishdagi nuqson bolaning kognitiv rivojlanishiga emas, balki nutqiy va kommunikativ rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan. Vigotskiyning kompensator rivojlanish nazariyasiga ko'ra, maxsus pedagogik ta'sir orqali bolaning saqlanib qolgan funksiyalari asosida muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlash mumkin.

Koxlear implantatsiya sohasida olib borilgan zamonaviy tadqiqotlar (N. Geers^[5], M. Archbold^[6], A. Niparko^[7] va boshqalar) implantatsiyadan keyingi rehabilitatsiya bolaning nutqiy rivojlanishida hal qiluvchi omil ekanligini ko'rsatadi. Tadqiqotchilar implantatsiya natijadorligi bolaning yoshi, oilaviy muhit, pedagogik qo'llab-quvvatlash sifati va rehabilitatsiya dasturlarining izchilligi bilan bevosita bog'liqligini ta'kidlaydilar.

Inklyuziv ta'lim nazariyasining rivojlanishida M. Ainscow^[8], T. Booth^[9], M. Florian^[10] va boshqa olimlarning ilmiy ishlari muhim o'rin tutadi. Ularning qarashlariga ko'ra, inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratish va ta'lim muhitini individual ehtiyojlarga moslashtirishdan iboratdir. Bu yondashuv koxlear implantli bolalarni umumta'lim tizimiga integratsiyalashda ham muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Psixologik nuqtai nazardan koxlear implantli bolalarning muvaffaqiyatli moslashuvi kommunikativ kompetentlik va ijtimoiy o'zaro ta'sir ko'nikmalarining rivojlanganlik darajasiga bog'liq. A. Banduraning^[11] ijtimoiy o'rganish nazariyasiga ko'ra, bolalar ijtimoiy xulq-atvor namunalarni kuzatish va takrorlash orqali egallaydilar. Shu sababli inklyuziv sinf muhiti koxlear implantli bolalar uchun samarali kommunikativ tajriba manbai hisoblanadi.

Mahalliy tadqiqotchilar tomonidan ham inklyuziv ta'lim va maxsus pedagogik yordam masalalari o'rganilgan. Ularning ilmiy ishlari alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlashda individual yondashuv, differensial ta'lim va kompleks psixologik-pedagogik xizmatlarning ahamiyatini asoslab beradi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, koxlear implantli bolalarni inklyuziv ta'limga moslashtirish ko'p omilli jarayon bo'lib, uning muvaffaqiyati pedagogik, psixologik, logopedik va ijtimoiy omillarning o'zaro uyg'unligiga bog'liq. Biroq mavjud tadqiqotlarda aynan inklyuziv ta'lim muhitida pedagogik shart-sharoitlarning tizimli modeli yetarlicha ishlab chiqilmagan. Shu sababli koxlear implantli bolalarni qo'llab-quvvatlashning kompleks pedagogik mexanizmlarini aniqlash va ilmiy asoslash dolzarb ilmiy vazifa hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotning maqsadi koxlear implantli bolalarni inklyuziv ta'lim muhitiga moslashtirishning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash hamda ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligini baholashdan iborat bo'ldi. Tadqiqot maxsus pedagogika, rivojlanish psixologiyasi va inklyuziv ta'lim nazariyasi tamoyillariga tayangan holda tashkil etildi.

Tadqiqotda kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Jumladan, nazariy tahlil, pedagogik kuzatish, suhbat, anketa, ekspert baholash, pedagogik monitoring va qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida koxlear implantli bolalarning ta'lim muhitiga moslashuv darajasi, kommunikativ kompetentligi, ijtimoiy faolligi va o'quv motivatsiyasi o'rganildi.

Tadqiqot respondentlari sifatida inklyuziv ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan 7–12 yoshdagi 84 nafar koxlear implantli bola, 42 nafar pedagog, 18 nafar logoped va 84 nafar ota-ona jalb qilindi. Tadqiqot bir necha umumta'lim maktablari hamda inklyuziv ta'lim amaliyoti joriy etilgan ta'lim muassasalari bazasida amalga oshirildi.

Tadqiqotning asosiy mezonlari quyidagilar asosida belgilandi:

1. Kommunikativ rivojlanish mezoni:

- nutqni idrok etish darajasi;
- muloqotga kirishish faolligi;
- tengdoshlar bilan kommunikativ hamkorlik.

2. Psixologik moslashuv mezoni:

- sinf jamoasiga moslashish;
- emotsional barqarorlik;
- o'ziga ishonch darajasi.

3. Ta'limiy faoliyat mezoni:

- o'quv motivatsiyasi;
- dars jarayonidagi faollik;
- o'quv topshiriqlarini bajarish sifati.

4. Ijtimoiy integratsiya mezonlari:

- jamoaviy faoliyatdagi ishtirok;
- tengdoshlari bilan hamkorlik;
- maktab hayotidagi faollik.

Tadqiqotning shakllantiruvchi bosqichida pedagoglar, logopedlar, psixologlar va ota-onalar hamkorligiga asoslangan maxsus pedagogik qo'llab-quvvatlash dasturi ishlab chiqildi. Dastur doirasida individual rivojlantiruvchi mashg'ulotlar, kommunikativ treninglar, logopedik mashqlar, ota-onalar bilan maslahat ishlari hamda inklyuziv sinf muhitini optimallashtirishga qaratilgan tadbirlar amalga oshirildi. Olingan natijalarning ishonchlilikini ta'minlash maqsadida statistik tahlil usullaridan foydalanildi hamda diagnostika natijalari boshlang'ich va yakuniy bosqichlar kesimida qiyosiy tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotning dastlabki bosqichida koxlear implantli bolalarning inklyuziv ta'lim muhitiga moslashuv darajasi o'rganildi. Natijalar ko'rsatishicha, respondentlarning 24,1 foizida yuqori, 46,4 foizida o'rta va 29,5 foizida past moslashuv darajasi kuzatildi. Past moslashuv darajasiga ega bo'lgan bolalarda muloqotga kirishishdagi qiyinchiliklar, o'quv faoliyatida passivlik va tengdoshlari bilan hamkorlikning cheklanganligi kuzatildi. Shuningdek, ayrim bolalarda emotsional zo'riqish, o'ziga ishonchsizlik va sinf jamoasiga qo'shilishdagi murakkabliklar aniqlandi.

Shakllantiruvchi bosqichda amalga oshirilgan pedagogik ta'sir natijasida sezilarli ijobiy o'zgarishlar qayd etildi. Yakuniy diagnostika natijalariga ko'ra, yuqori moslashuv darajasiga ega bo'lgan respondentlar ulushi 24,1 foizdan 48,8 foizga oshdi. Past moslashuv darajasidagi respondentlar soni esa 29,5 foizdan 11,9 foizgacha kamaydi. Kommunikativ rivojlanish ko'rsatkichlari tahlili bolalarning tengdoshlari bilan muloqot qilishga bo'lgan ehtiyoji va faolligi ortganligini ko'rsatdi. Ayniqsa, guruhli mashg'ulotlar va kommunikativ treninglar natijasida bolalarning nutqiy faolligi hamda jamoaviy ishlarda ishtiroki sezilarli ravishda yaxshilandi.

Psixologik moslashuv ko'rsatkichlarida ham ijobiy dinamika kuzatildi. Tadqiqot yakunida bolalarning aksariyatida o'ziga ishonch hissi kuchayganligi, emotsional barqarorlik darajasi ortganligi va maktab muhitiga nisbatan ijobiy munosabat shakllanganligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari ota-onalar va pedagoglarning hamkorlik darajasi bilan bolalarning moslashuv ko'rsatkichlari o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Hamkorlik tizimli tashkil etilgan sinflarda koxlear implantli bolalarning akademik muvaffaqiyati va ijtimoiy integratsiyasi sezilarli darajada yuqori bo'ldi.

Olingan natijalar N. Geers, M. Archbold va A. Niparko tomonidan olib borilgan tadqiqotlar natijalari bilan hamohang ekanligi aniqlandi. Mazkur tadqiqotlarda ham implantatsiyaning muvaffaqiyati ko'p jihatdan pedagogik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash sifati bilan bog'liqligi ta'kidlangan.

Tadqiqot davomida inklyuziv ta'lim muhitida koxlear implantli bolalarni muvaffaqiyatli moslashtirishning asosiy pedagogik shart-sharoitlari sifatida quyidagilar aniqlandi:

- individual yondashuv asosida ta'limni tashkil etish;
- pedagog, psixolog, logoped va ota-onalar hamkorligini ta'minlash;
- kommunikativ rivojlantirish dasturlarini qo'llash;
- inklyuziv sinfda ijobiy psixologik muhit yaratish;
- muntazam pedagogik monitoring va diagnostikani amalga oshirish.

Shunday qilib, tadqiqot natijalari koxlear implantli bolalarni inklyuziv ta'lim muhitiga moslashtirishning samaradorligi kompleks pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimi bilan bevosita bog'liq ekanligini tasdiqladi. Mazkur pedagogik shart-sharoitlarning ta'minlanishi bolalarning kommunikativ kompetentligini, ijtimoiy moslashuvini va ta'limiy muvaffaqiyatini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot doirasida koxlear implantli bolalarni inklyuziv ta'lim muhitiga moslashtirishning pedagogik shart-sharoitlari nazariy va empirik jihatdan o'rganildi hamda ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyati asoslandi. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi.

*Birinchi*dan, koxlear implantli bolalarni inklyuziv ta'limga muvaffaqiyatli moslashtirish ko'p omilli pedagogik-psixologik jarayon bo'lib, uning samaradorligi bolaning individual rivojlanish xususiyatlari, pedagogik qo'llab-quvvatlash sifati va ijtimoiy muhit bilan uzviy bog'liqligi aniqlandi.

Ikkinchidan, koxlear implantli bolalarning inklyuziv ta'lim muhitiga moslashuvi kommunikativ kompetentlik, psixologik moslashuv, o'quv faoliyatidagi faollik va ijtimoiy integratsiya darajalari orqali namoyon bo'lishi ilmiy jihatdan asoslandi. Ushbu ko'rsatkichlar bolaning umumiy rivojlanishi va ta'lim samaradorligini belgilovchi muhim mezonlar sifatida namoyon bo'ldi.

Uchinchidan, pedagog, psixolog, logoped va ota-onalar hamkorligiga asoslangan kompleks pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimi koxlear implantli bolalarning inklyuziv ta'limga moslashuv darajasini sezilarli ravishda oshirishi aniqlandi. Ayniqsa, muntazam logopedik mashg'ulotlar, kommunikativ rivojlantirish dasturlari va individual ta'lim yo'nalishlari ijobiy natijalar berishi kuzatildi.

To'rtinchidan, tadqiqot natijalari inklyuziv sinf muhitida ijobiy psixologik iqlim yaratish, tengdoshlar bilan samarali muloqotni rivojlantirish va bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlash moslashuv jarayonining muhim shartlaridan biri ekanligini ko'rsatdi.

Beshinchidan, eksperimental ishlar natijasida ishlab chiqilgan pedagogik yondashuv koxlear implantli bolalarning nutqiy faolligi, kommunikativ kompetentligi, akademik muvaffaqiyati va ijtimoiy moslashuv ko'rsatkichlarini yaxshilashga xizmat qilishi aniqlandi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi koxlear implantli bolalarni inklyuziv ta'lim muhitiga moslashtirishning pedagogik shart-sharoitlarini tizimlashtirish, ularning tarkibiy komponentlarini aniqlash hamda kompleks pedagogik qo'llab-quvvatlash modelining samaradorligini asoslashda namoyon bo'ldi.

Umuman olganda, inklyuziv ta'lim sharoitida koxlear implantli bolalarni qo'llab-quvvatlashning ilmiy asoslangan tizimini yaratish ularning ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish, ijtimoiy integratsiyasini ta'minlash va shaxs sifatida muvaffaqiyatli rivojlanishiga xizmat qiladi.

Amaliy tavsiyalar

1. Inklyuziv ta'lim muassasalarida koxlear implantli bolalar uchun individual rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish zarur.
2. Pedagoglar, psixologlar va logopedlarning o'zaro hamkorligi asosida kompleks reabilitatsion va rivojlantiruvchi mashg'ulotlar tizimini tashkil etish tavsiya etiladi.
3. Koxlear implantli bolalar bilan ishlovchi pedagoglarning inklyuziv ta'lim va surdopedagogika bo'yicha kasbiy kompetentligini oshirish maqsadida maxsus malaka oshirish kurslarini tashkil etish lozim.
4. Ota-onalarni inklyuziv ta'lim jarayoniga faol jalb qilish va ularga psixologik-pedagogik maslahatlar berish tizimini takomillashtirish maqsadga muvofiq.
5. Inklyuziv sinflarda kommunikativ muhitni rivojlantirishga xizmat qiluvchi guruhli o'yinlar, interfaol metodlar va ijtimoiy moslashuv treninglarini muntazam tashkil etish tavsiya etiladi.
6. Koxlear implantli bolalarning rivojlanish dinamikasini muntazam monitoring qilish va pedagogik diagnostika tizimini takomillashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Vigotskiy L.S. Defektologiya asoslari. - Moskva: Prosveshcheniye, 2019.
2. Boskis R.M. Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish va tarbiyalash asoslari. - Moskva: Vados, 2018.
3. Vlasova T.A., Pevzner M.S. Maxsus pedagogika asoslari. - Moskva: Akademiya, 2020.
4. Rau F.F. Surdopedagogika. - Moskva: Prosveshcheniye, 2017.
5. Geers A.E. Outcomes of Early Cochlear Implantation in Children. - Ear and Hearing, 2019.
6. Archbold S., Mayer C. Deaf Education and Cochlear Implantation. - Oxford University Press, 2020.
7. Niparko J.K. Cochlear Implants Principles and Practices. - Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2018.
8. Ainscow M. Developing Inclusive Education Systems. - Routledge, 2020.
9. Booth T., Ainscow M. Index for Inclusion. - Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education, 2019.
10. Florian L. Inclusive Pedagogy Across the Curriculum. - International Journal of Inclusive Education, 2021.
11. Bandura A. Social Foundations of Thought and Action. - Prentice Hall, 1986.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.